

הַלְבוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן פוּ פח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק י]

אמרינן לבוד ויהי במקשה⁽¹⁾, אכל אם הקלי פתות למעלה, אפילו פחות משלשה אסור⁽²⁾.

(1) ולגבי ריח רע של צואה, כתב לעיל (סי' עו ס"ק ג) שאף למי שסובר שהפסקה מועילה לריח רע, היינו דוקא על ידי מחיצה שנושה רשות לעצמה, אבל לא על ידי כפיית כלי.

(2) ובטעם החילוק מדוע בפתוח למעלה פחות משלשה טפחים לא אומרים שיחשב כסגור מדין לבוד ואילו בכפה כלי ויש אור פחות משלשה טפחים בין הכלי לקרקע אומרים לבוד, ביאר הבית ברוך (מלואים כלל ג סכ"א) שבפתוח למעלה ודורצה להחשיבו כמכוסה מדין לבוד אין לומר כן משום שאין לבוד בכלים, ואף אם יש לבוד מ"מ אין הדין משנה את המציאות שהוא מגולה, אבל בכלי שכפהו על פיו שייך בו דין לבוד ואין זה נוגד את המציאות, שכן שקרקע אינה יכולה להיות ישרה, לפיכך דנים אותה כאילו היא עולה עד לדופן הכלי.

סימן פח

בעל קרי מתר בקריאת שמע

[משנ"ב ס"ק ב]

מי שירצה לנהוג ולטבול, תבוא עליו ברכה⁽¹⁾: ודוקא אם על ידי זה לא יעבר זמן קריאת שמע ותפלה⁽²⁾ וכו', ותבטל מתפלה כצבור⁽³⁾, גם כן אין גבול להקמיר בזה⁽⁴⁾.

(1) ובטעם הדבר שאף שביטולה בכל זאת יש ענין לטבול, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' טו) שאפילו שמצד ההלכה שדברי תורה צריכים להיות באימה ויראה, כבר התבטלה תקנה זו, אך מטעם קדושה שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין וכו' וכדי שלא להשהות הטומאה עליו, לא נתבטלה, שטבילה זו קדושה גדולה היא, ובזמננו שמצויים מקוואות אין טעם להקל בזה. וסיים שבדוק ומנוסה כי הטבילה מחזקת את הזיכרון להוסיף בתורת השם, ותלמודו מתקיים בידו, וסימן - יראת השם טהורה, עומדת לעד. ובגודל ענין טבילה זו, כתב הגר"ח קניבסקי (ארחות יושר ערך טהרה עמ' מא) שמובא בספר אחד שכל החיבורים שנחשטו בקרב עם ישראל, הם אותם אשר מחבריהם נזהרו בטבילת עזרא, ומביא שבשו"ת מן השמים כתב שהשיבו לו שבגלל שלא טובלים אין התפילה מתקבלת, שאין טמא מקריב קרבן, וזה גורם את אורך הגלות. והביא עוד שהרמב"ם השיב שמימינו לא ביטל תקנה זו, ועוד הביא שהארי"י ז"ל (בשער רוח"ק דף ד) כתב שאין דבר יותר מוכרח וצריך אל האדם בענין ההשגה כמו הטבילה, שצריך שיהיה האדם טהור בכל עת. ומסיים הגר"ח קניבסקי שהיום שמצויים מקוואות וקל לטבול, בוודאי מי שיכול ראוי לו להיזהר בזה.

(2) ולטבול טבילה זו בתשעת הימים שמראש חודש אב ועד תשעה באב, כתב הישועות יעקב (סי' תקנא ס"ק ג) שמותר, כיון שאינו עושה כן להנאת גופו. וכן הורה החזו"א (דינים והנהגות פ"כ אות ו, מעשה איש ח"ה עמ' כא) שמותר אף למי שאינו מקפיד בכל פעם על טבילה זו. וכן הורה הגר"ש אלישיב (קרא עלי מועד פ"ג הע' טו). מאידך, בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' כט) כתב שהיותר זה הוא רק למי שכל השנה מקפיד תמיד לטבול לטהרתו ואינו מבטלה.

(3) ולענין רחיצה במקלחת קודם הטבילה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' א אות ב) ללמד זכות על המקילים לרחוץ כדרךם אפילו עם סבון, כיון שעיקר המקלחת היא אגב הטבילה שהיא לתוספת

טהרה קודם התפילה, ועוד שהרחיצה במקלחת היא רחיצה ארעית, אבל מ"מ להאריך בכך הוא דבר מגונה. והורה הגר"ש אלישיב (לשכנו תדרשו ח"א קונטרס הלכות תפילה לגר"י ישראלון סי"ד) שאין לרחוץ את כל גופו לפני התפילה, אך אם רוחץ את גופו בשביל הטבילה במקוה, מותר לרחוץ רק על ידי מקלחת. ודעת הגר"ש איערבך (מאור השבת ח"ב עמ' תקפז-תקפט) שאולי אפשר להקל לעשות מקלחת גם ללא טבילה, אך בלי סבון. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה פ"י הע' 22) שמי שקשה לו להתפלל בלי רחיצה, מותר לו להתקלח קודם התפילה. והגר"צ קרליץ (שיח תפלה עמ' תרצג) הורה שמותר לרחוץ רק את פניו ידיו ורגליו, והוסיף שזה נאמר דוקא אם קובע עצמו לרחיצה, אבל אם משהו מפריע לו באיזה מקום יכול לרחוץ, ואפילו אם צריך לצורך כך לרחוץ עם סבון.

(4) והחזו"א (דעת נוטה עמ' קצב) הורה שטבילת עזרא אינה דוחה תפילה בצבור (וביאר הגר"ח קניבסקי (שם) שדברי החזו"א נאמרו למי שאינו נזהר תמיד בטבילה זו).

[משנ"ב ס"ק ג]

שהיתה גזנה שאין ר"ב הצבור יכולין לעמוד בה, ובטלוגה⁽⁵⁾. (5) ולאחר שביטולה, אין בעל קרי צריך על פי דין לטבול לא לדברי תורה ולא לתפילה, ומשום כך כתב השו"ע לקמן (סי' תריג סי"א) והמשנ"ב שם (סי' כט-ל) שמי שנטמא בקרי ביום הכיפורים, ירחץ רק את מקום הקרי, אבל לא יטבול וגם לא ישפוך עליו תשעה קבין.

[משנ"ב ס"ק ד]

יש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו⁽⁶⁾ וטובלין את עצמן לקרי⁽⁷⁾ וכו', שארבעים סאה מים שאובים קש"ר לטבילה זו⁽⁸⁾.

(6) ולענין לרחוץ עצמו אחר טבילה זו, כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סי' סד אות טו) שמותר, כיון שאין טבילה זו מעיקר הדין אלא רק מנהג, ועוד, שהרי מים שאובים כשרים לטבילה זו, ולכן אין לחוש אם יבואו לומר שהרחיצה מטהרת ולא הטבילה.

(7) ואותם חסידים ואנשי מעשה שנוהגים לטבול תמיד כתקנת עזרא, כתב בביה"ל לקמן (סי' תרו ס"ד ד"ה משום) בשם ר' ישעיה פיק שצריכים להיזהר להטיל מים קודם ירידתם לטבול, שאם לא יזהרו יהיו טמאים כשיטילו מים אחר כך.

ולטבילת עזרא כתב לקמן (שם ס"ק כא) שמספיק לטבול פעם אחת.

ולענין טבילה זו בשבת, כתב לקמן (סי' שכו ס"ק כד) שיש בזה מחלוקת אם מותר לטבול, ומי שנוהג בזה אין למחות בידו, אבל אם נטמא בשבת ויום טוב נתפשט המנהג להתיר, ובלבד שיוזהרו שלא לסחוט את השיער. וכתב בביה"ל שם (סי' ד"ה אדם) שטבילה לתוספת קדושה יש למנוע מחשש שמא יסחוט השיער. וראה מה שכתבנו בזה לקמן שם ס"ק ז ובביה"ל ד"ה אדם.

(8) ולגבי טבילה לתוספת קדושה כגון בערב שבת, כתב בספר דברי תורה (מהדו"ת סי' פג) שמים שאובים מועילים, ולכן אם אין לו מקוה אחר יוכל לטבול בו ולכוון את כל הכוונות הראויות. ולגבי טבילה לצורך תשובה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' סד) שמדברי הש"ה מוכח שלא מועיל לזה מים שאובים.

[משנ"ב שם]

ויהייר לשופכים⁽⁹⁾ עליו שישפכו כנגד גופו ממש⁽¹⁰⁾ וכו', צריך כ"ד קווארטל לשפיקת תשעה קבין⁽¹¹⁾ וכו', ואין לו רק לרחוץ אותו מקום שלא יתה מלכלך משכבתו⁽¹²⁾. וכן קריא שרא"ה מים חלוקים המשך במילואים עמוד 23

הלכות קריאת שמע סימן פז פח

שנתבאר בסימן עט. *וכן אם כפה עליהם (ו) (י) כלי, אף-על-פי שהם עמו בבית חרי אלו בקבוצים ומתיר לקרות כנגדו:

פח בעל קרי מטר בקריאת שמע, ובו סעיף אחד:

א *כל הטמאים קורין בתורה וקורין קריאת שמע ומתפללין, בחוץ מבעל-קרי, שהוציאו עזרא מכל הטמאים ואסרו בין בדבריי-תורה בין בקריאת שמע ותפלה עד שיטביל, (א) כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן בתרנגולין. (ב) ואחר-כך בשלו (ג) אותה תקנה והעמידו הדבר על הדיו, שאף בעל-קרי מטר בדבריי-תורה ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין, *וכן פשט (ב) (ב) (ד) המנהג: הגה' יש שכתבו שאין לאשה (ז) (ה) גדה בימי ראיתה לבגס לבית-הנקנס (ו) או להתפלל או להזכיר (ג) השם או לגע בספר

שערי תשובה

באר היטב

[ב] המנהג, עבד"ט דשאוכים כשרים, ועין בלי"ח ברכות דאפילו חסין כשרים לטבילה זו מראשיתן אפסר ברחצאות ע"ש, ועין בשרית מאמר-פדכי סי' א וסימן ב בשבב דאין תצוה פוסלת בטבילה זו של בעלי קריין, דהא ט' קבין מהני א"ע שרגלי בארין ואין פוסל מקרימין, וראוהו ספוק יומא משפשוף דקרי שפשוף משום תצוה, י"ל דהתירא בתנא טבילה אחת ע"ש, וכן המנהג שבטבילת אנשים אין מוקדוק, וצ"ע:

[ב] המנהג, ואף הנהיג טבילה זו, דוקא בריא או חולה ששמש משחו, אבל חולה שראה קרי לאנסו פטור, ב"י (קמ"ב), וכן אם ראה מים חלוקים לא גזר עזרא, ומ' סא' מים שאובים כשרים לטבילה זו, מ"א ופ"ח, והטור סי' רמא כתב: ויש חסידים ואנשי מעשה שמתמירין על עצמן וטובלין, וחמרא תורה הוא, דליד טבילה אלא רחיצה ב' קבין ע"ש, ומבאר ב"י שד"ן ט' קבין הוא אפילו במים שאובים ואפילו מג' (או) [אכל לא] מד' כלים ובאפן שלא יפסיק משפכת כלי א' עד שיתחיל השני, אבל מד' ולמעלה אין מצטרפין כלל, והג' ט' קבין צריך שישפך עליו אבל לא לטבל בתוכם, בין אם הם בכלי או בקרקע, וכן יש לנהוג באותם שנהגים להשהה בער"ה וע"כ ע"י ט' קבין, ט"ז, ושעור ט' קבין הוא ט"ו קווארט פוליש', עין סי' תר"ס"ד, וסמכ"ס כתב שפיקו לא בטל טבילה זו: (ג) דהה' כתב ר"י יש טועין לומר שהנשים יולדות לא יכנסו לבתיהם עד שיעברו מ' לזכר ופ' לנקה, ומנהג טעות הוא וצריך למחות בידם, ע"ת: (ג) השם, ובכרת-הקוץ

קצו שבוטל קצת מצד א' אמרין לבד, אבל אם הכלי פתוח למעלה אפילו פחות מג' אסור דבצי שיהא מכסה, מ"א:

(ב) המנהג, ואף הנהיג טבילה זו, דוקא בריא או חולה ששמש משחו, אבל חולה שראה קרי לאנסו פטור, ב"י (קמ"ב), וכן אם ראה מים חלוקים לא גזר עזרא, ומ' סא' מים שאובים כשרים לטבילה זו, מ"א ופ"ח, והטור סי' רמא כתב: ויש חסידים ואנשי מעשה שמתמירין על עצמן וטובלין, וחמרא תורה הוא, דליד טבילה אלא רחיצה ב' קבין ע"ש, ומבאר ב"י שד"ן ט' קבין הוא אפילו במים שאובים ואפילו מג' (או) [אכל לא] מד' כלים ובאפן שלא יפסיק משפכת כלי א' עד שיתחיל השני, אבל מד' ולמעלה אין מצטרפין כלל, והג' ט' קבין צריך שישפך עליו אבל לא לטבל בתוכם, בין אם הם בכלי או בקרקע, וכן יש לנהוג באותם שנהגים להשהה בער"ה וע"כ ע"י ט' קבין, ט"ז, ושעור ט' קבין הוא ט"ו קווארט פוליש', עין סי' תר"ס"ד, וסמכ"ס כתב שפיקו לא בטל טבילה זו: (ג) דהה' כתב ר"י יש טועין לומר שהנשים יולדות לא יכנסו לבתיהם עד שיעברו מ' לזכר ופ' לנקה, ומנהג טעות הוא וצריך למחות בידם, ע"ת: (ג) השם, ובכרת-הקוץ

באר הגולה

משנה בורחה

ולא הפסק מחצת, ומשות שלנו שרגליהן גבוהות שלשה טפחים, צריך הרחקה מהגוף כדיו: (י) כלי, אפילו (כא) יש קצת אורו בין הכלי לקרקע, כגון שבוטל קצת מצד אחד כלי-שהוא פחות משלשה טפחים, אמרין לבד ונהי' במכסה⁽¹⁾, אבל אם הכלי פתוח למעלה, אפילו פחות משלשה אסור⁽²⁾:

א (א) כדי וכו', וגם (ב) כי הקרי בא מקלות-ראש, (ג) ודבריי תורה צריך להיות באימה ויראה ברתת ויזע כמו בעת נתינתה: (ב) ואחר-כך בשלו, ומכל מקום (ג) מי שירצה לנהוג לטביל, תבוא עליו ברכה⁽¹⁾; ודוקא אם על-ידיה לא יעבר זמן

קריאת שמע ותפלה⁽²⁾; ואפשר (ד) דאפילו אם על-ידיה יתבטל מתפלל בעצור⁽³⁾, גם-כן אין כוון להתמיר בזה⁽⁴⁾: (ג) אותה תקנה, שהיתה גונה (ה) שאין רב העבור יכולין לעמוד בה, ובטלוה⁽⁵⁾ משום (ו) בטול תורה ומשום בטול פריה ורביה: (ד) המנהג, ומכל מקום (ו) יש אנשי מעשה שנהגין בתקנה זו⁽⁶⁾ וטובלין את עצמן לקרי⁽⁷⁾, ואם קשה עליהם הטבילה ורחצין עד עצמן בתשעה קבין, וכתבו (ח) האחרונים, שארבעים סא' מים שאובים כשרים לטבילה זו⁽⁸⁾, וכן התשעה קבין הוא גס"ב במים שאובים, ואפילו (ט) משלשה כלים, (י) ובאפן שלא יפסיק משפכת כלי אחד עד שיתחיל השני, אבל יותר משלשה כלים אין מצטרפין לשעור תשעה קבין, והג' תשעה קבין, צריך שישפך עליו, (יא) אבל לא לטבל בתוכם, בין אם הם בכלי או בקרקע, דכל שהוא דרך טבילה בעינן דוקא ארבעים סא' (יב) ובקרקע כשאר טבילות, (יג) ומכל מקום אם נכנס חציו למקוה ולא הרקין ראשו לטבל חצי גופו אשר בחוץ, רק שפכו עליו מלמעלה תשעה קבין, מועיל לטהר, כתב בספר משה-אפרים, דבעת שפרכת התשעה קבין על האדם, יש לו לעמוד זקוף וישתי ידיו מנחים נגד לבו, ולא ידחק אותם בחבוק הרבה רק ברוח קצת כדי שיכבאו המים גם שם, ויזהיר לשופכים⁽⁹⁾ עליו שישפכו כנגד גופו ממש⁽¹⁰⁾, ושעור תשעה קבין, עין בבאר היטב שהוא שעור ט"ו קווארט פוליש'; עין בספר משה-אפרים הנ"ל שכתב דבקווארט⁽¹¹⁾ שלנו צריך כ"ד קווארט לשפכת תשעה קבין⁽¹²⁾, ובשעת הדחק שאין הפלים מוזיקין כלי-פה, יש להקל ב"ח קווארט, וכן יש לנהוג בכל זה אותם שנהגים להשהה בער"ה וראש-השנה וצרכי-כפור על-ידי תשעה קבין, כתב במגן-אברהם, דאף הנהיג טבילה לקרי, דוקא בריא או חולה ששמש משחו, אבל חולה שראה קרי לאנסו פטור מכלום, ואין לו (יז) רק לרחץ אותו מקום שלא יהיה מלכלף משכבת-זרע⁽¹³⁾, וכן בריא שראה מים חלוקים פטור מכלום⁽¹⁴⁾, דלא גזר עזרא על זה לענין דבריי-תורה ותפלה, ורק לענין תרומה טמא משום מים חלוקים⁽¹⁵⁾: (ה) גדרה⁽¹⁶⁾, (טו) כתב רבנו ירחם: יש טועים לומר, שהנשים יולדות לא יכנסו לבית-הנקנס עד שיעברו ארבעים יום לזכר וישמונים לנקה, ומנהג טעות הוא וצריך למחות בידם: (ו) או להתפלל וכו', ובכניסין זאב סימן קנא כתב, שלא נהגו רק שלא לבגס לבית-הנקנס (ו) או להתפלל או להזכיר (ג) השם או לגע בספר

שער היצוין

(כא) מגן-אברהם: (ב) טור: (ג) גמרא: (ג) פריינג'ים: (ד) דכיון ששכר בטלית אין להתמיר במיד דאחי לידו קלא: (ה) רמב"ם: (ו) מגן-אברהם: (ז) אליה רבה: (ח) בית-יוסף ומגן-אברהם ושיא: (ט) פריינג'ים דלא כט"ז: (י) ט"ז: (יא) בית-יוסף: (יב) חושני ר' עקיבא איגר: (יג) בית-יוסף: (יד) שלחן-שלמה: (טו) עלת-תמיד:

הלכות קריאת שמע סימן פח

(הגהות מיימוני פ"ד), ויש אומרים שמתרת בכל, וכן עקר (רש"י הלכות נדה). (ז) אבל המנהג במדינות אלו בסבא ראשונה. ובימי לבון נהגו החר. ואפילו במקום שנהגו להחמיר, בימים (ד) (ח) נוראים וכהאי גוונא שרבים מתאספים לילך לבית-הכנסת, מתרין לילך לבית-הכנסת בשאר נשים, כי הוא להם עצבון גדול שהכל מתאספים והן נעמדו חוצץ (פסקי מהרא"י סי' קל"ב):

באר היטב

תשמע מאחרים, ואי ליכא אחר תכרך ברהמ"ז בעצמה בלחש וכ"ש קדוש דהוא מדאורייתא. ובכ"ז סי' קנ"ג כתב שלא נהגו רק שלא לנגס לבהכ"נ ולא לראות ס"ת, וגם בשמירת הלילין אינה עומדת בפני חבדותיה, ומשום מנהג וכבוד עושין כן ולא משום אסור עכ"ל, וכן עקר, מ"א: (ד) נוראים. ומיום ראשון של סליחות ואילך מקרי ימים

נוראים לכל קהאי גוונא, מעגל-צדק. וכתב מ"א ונ"ל בין שמתרים לילך לבהכ"נ מתרים ג"כ להתפלל. וה"ה אם משיאה בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת, שהולכים לבהכ"נ אחר ד' שבועות, שני בכל גוונא אעפ"י שהיא נדה עכ"ל, וצ"ע תשובת באר-עשק סי' לו:

משנה ברורה

לבית-הכנסת⁽¹⁶⁾ ולא לראות ספר-תורה, וגם בשמירת הלילין אינה עומדת בפני חבדותיה, ומשום מנהג וכבוד עושין כן ולא משום אסור, עד כאן לשונו. וכן הסכימו (טו) האחרונים דצריכה להתפלל בביתה ולכרך כל הברכות⁽¹⁷⁾, ובפרט ברכת-המזון וקדוש שהוא מן התורה, ועלמס⁽¹⁸⁾, ומברכות ומתפללות, ומכל מקום לא יסתכלו בספר-תורה בשעה שמגביהים אותה להראות לעס⁽¹⁹⁾ [ח"א]. עוד כתב, שלא יכנסו⁽²⁰⁾ לבית-התקברות⁽²¹⁾ עד שיטבלו⁽²²⁾: (ח) נוראים. ומיום ראשון של סליחות ואילך (י) מקרי ימים נוראים לכל קהאי גוונא. והוא הדין אם משיאה בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת, שהולכים לבית-הכנסת אחר ארבעה שבועות, שרי אף-על-פי שהיא נדה, וכו' שמתרים לילך לבית-הכנסת שרי גם-כן להתפלל בכל זה לכלי עלמא:

באר הלכה

חלוש⁽²³⁾, וראיה לזה מהברכות כ"ב לענין תלמיד-חכמים, עין שם בנשי דבור המתחיל אפשר. ודע עוד דמה שמסתפק בשערי-תשובה לענין תציעה בטבילת בעל-קרי, מצאתי בספר האשכול שזכינו עמה לאורו, שכתב בהריא דאין פוסל תציעה בנה⁽²⁴⁾, אך ביש תציעה ברב גופו, משמע שם פוסל גם בנה:

ועין במגן-אברהם: (ז) אבל המנהג וכו'. ובמדינותינו נוהגין החר לעולם⁽¹⁸⁾, ומברכות ומתפללות, ומכל מקום לא יסתכלו בספר-תורה בשעה שמגביהים אותה להראות לעס⁽¹⁹⁾ [ח"א]. עוד כתב, שלא יכנסו⁽²⁰⁾ לבית-התקברות⁽²¹⁾ עד שיטבלו⁽²²⁾: (ח) נוראים. ומיום ראשון של סליחות ואילך (י) מקרי ימים נוראים לכל קהאי גוונא. והוא הדין אם משיאה בנה או בתה או שהיא בעצמה יולדת, שהולכים לבית-הכנסת אחר ארבעה שבועות, שרי אף-על-פי שהיא נדה, וכו' שמתרים לילך לבית-הכנסת שרי גם-כן להתפלל בכל זה לכלי עלמא:

שער הציון

(טו) פרי תדש ומגן-אברהם ומגן-אברהם וכן מוכח מהגר"א: (י) מגן-אברהם:

הלכות קריאת שמע סימן פה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

שלא לכנס לבית הכנסת⁽¹⁶⁾ וכו', ולקרן קל התכנות⁽¹⁷⁾.

16) ואף לדעה זו שאין לאשה נדה להיכנס לבית הכנסת, כתב המקור חיים (ד"ה בימים) שאם פירסה נדה בהיותה בבית הכנסת, אינה חייבת לצאת תיכף.

17) ולגבי הדלקת נרות שבת, כתב לקמן (סי' רסג ס"ק יא) שגם בימי נידותה, האשה עצמה מברכת עליהם.

[משנ"ב ס"ק ז]

ובמדינותינו נוהגין התר לעולם⁽¹⁸⁾ וכו'. ומכל מקום לא יסתכלו בפספסותיהם בשעה שמגביהים אותה להראות לעינים⁽¹⁹⁾ [ח"א]. עוד כתב, שלא יכנסו⁽²⁰⁾ לבית הקברות⁽²¹⁾ עד שיטבולו⁽²²⁾.

18) ולענין תפילת אשה נדה בכותל המערבי, כתב הגר"מ גרוס (אום אני חומה ח"א סי' מה) שאין זה כלול בהיתר שכתב המשנ"ב שנוהגים בו במדינותינו, משום שמעלת התפילה במקום זה היא גדולה ביותר, ויש להחמיר בה. אמנם כשרוצה להתפלל שם על צרתה, מותר לה לילך לשם והמנהג נדחה, כיון שבמקום זה התפילה מתקבלת להוציאה מצרתה.

19) ואיסור הסתכלות זה, ביאר הגר"מ גרוס (שם) שהוא לאו דוקא בשעת הגבהת ספר התורה, אלא שלא לראות כלל את הכתב של ספר התורה.

20) ויש נשים שנהגו שלא להיכנס לבית הקברות גם בימי הריון, וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' מב אות ב) טעם לדבר על פי המבואר במשנה (פרה פ"ג מ"ב), שלצורך הכנת אפר פרה אדומה היו נשים מעוברות יולדות את בניהן על גבי סלע [משום הזהירות שלא להיטמאות בטומאת מת בהתקרבות לקברים, ואילו על גבי הסלע אין לחוש שמתחתיו יש קבר], ומגדלות אותם שם בטהרה, ואף נשים אלו מצפות שמהרה יבנה המקדש ויזכו להוליד בטהרה ויעשה האפר על ידי הבנים שיולדו להן, ולכן אינן נכנסות לבית הקברות כדי לשומרם בטהרה.

21) ולענין ההליכה לבית הקברות, הורה הגר"ש וואזנר (מראה כהן עמ' פז) שלכתחילה אין לה ללכת כלל, אמנם במקום הצורך מותר לה ללכת, וראוי שלא תעמוד בקירוב ארבע אמות לקברים. וכן אם

נסעה להתפלל על קברות אבותיה במקום רחוק, ופתאום ראתה דם וקשה לה לחזור לביתה וליסוע שנית לקברים, כתב השלחן מלכים (דיני נדה ויולדת ס"ק ה עמ' לח) שמותר לה ללכת לקברים.

ולענין הליכה לקבר רשבי" במירון בל"ג בעומר, כתב הפתחי מגדים (פ"ג אות קכב) בשם הגר"מ הלבירשטאם וכן כתב בספר סוגה בשושנים (פ"א) בשם לקיטת כתי" של החיד"א, שהמנהג שלא הולכת בימי טומאתה. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה הלכות קריאת שמע עמ' רלג) שאין לה ללכת אפילו לקבר יחיד של תנאים או אמוראים.

22) ובביאור החילוק מדוע לבית הקברות אסורה להיכנס גם כשכבר לא רואה דם עד שתטבול, ואילו לבית הכנסת אסורה להיכנס רק בזמן שרואה, כתב בשיעורי שבט הלוי (סי' קצה סי"ז אות ה) שלבית הכנסת אסרו עליה להיכנס משום גנאי, וזה רק בשעת ראייתה, אבל לבית הקברות אסורה להיכנס משום חומרת צירוף טומאת נדה עם טומאת מת, וזה שייך עד שתטבול.

[ביה"ל ד"ה וכן פשט המנהג]

מי שהוא חלוש⁽²³⁾ וכו', קצאתי בספר האשכול שזכינו עתה לאורו, שכתב בקד"א דאין פוסל חציצה כזה⁽²⁴⁾.

23) ואף אם יכול לטבול במקוה חם, הורה הגר"ח קניבסקי (טהרת התורה תשובה ח) שלא חייבוהו חז"ל בכך.

24) וחציצה שיכול להסירה בקלות, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' פח) שטוב להסירה קודם הטבילה.

ולגבי טבילה בערב יום הכיפורים, כתב במשנ"ב לקמן (סי' תרו ס"ק כו) שמותר לאבל לטבול, ומחמת כן מותר לו גם לרחוץ קודם כדי שלא תהיה לו חציצה. ואף שבטבילה שבכל ימות השנה לא מדקדקים בחציצה, כתב המטה אפרים (שם ס"ח) שבטבילה של ערב יום הכיפורים יש לדקדק בה יותר [למרות שיסוד טבילה זו הוא משום קרי].

ולגבי חציצה בשפיכה של תשעה קבין, כתב האלף למטה (שם ס"ק ג) שפוסלת, שלא גרע מנטילת ידיים שחציצה פוסלת [אולם האלף למגן כתב שדבר זה צריך עיון].

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן פה

המשך מעמוד קודם

צריך להקפיד לצמצם דבריו שלא יאמר מילים יתירות, אלא ידבר בדרך שמדבר מחוץ לבית הכסא.

[משנ"ב ס"ק י]

וכל-שכן השמות שאינם נמחקין⁹ אסור לאמר שם אפילו בלשון לעז¹⁰ וכו', אסור להזכירו בשמחתפון על ענין השלום¹¹.

(9) והשמות שאין נמחקין הם: הוי"ה, אד-ג, א-להים, א-לחה, א-לחה, א-ל, ש-די, צב-אות, י-ה, ויש אומרים גם א-הי-ה. ומתוך שמות אלו יש שבעה שהם השרשים ושאר השמות נכללים בהם [שאר השמות מבוארים ברמב"ם ובכסף משנה (פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ב), ובשריע (י"ד סי' רעו ס"ט)].

(10) וכן שם 'רחמנא', כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' מ אות כז) שבלשון ארמית הוא שמו של הקב"ה, ולכן אסור להזכירו במקומות המטונפים ולא להזכירו לבטלה. וכן מבואר לקמן (סי' קסז ס"ק נא) שאם בירך בלשון 'רחמנא' יצא.

(11) ואף כשאנו מתכווין לכך אלא כוונתו להזכיר שם של אדם, הביא לעיל (סי' פד ס"ק ו) מחלוקת בזה, וסיים שירא שמים יש לו להחמיר בזה.

הרי הוא אנוס ועל ידי אנוס מותר. ועוד ביאר, שבתפילה אין לו היכר ולכן חוששים שמא ישכח ויהרהר בהלכה, אבל במרחץ, הרי המרחץ לפניו ועומד ערום, ובוודאי יסיר העיון בהלכה ויסלקנו מליבו.

ובית הכיסא שצמוד לבית המדרש, והנכנס לעשות בו צרכיו שומע דברי תורה, כתב הלב חיים (פאלאג'י, ח"ג סי' ו) שמותר להיכנס לשם, שהרי אם הוא תלמיד חכם יזהר לא להרהר, ואם הוא עם הארץ, נחשב אנוס שהרי מוכרח לעשות צרכיו.

[משנ"ב ס"ק ט]

ומדת חסידות הוא להחמיר¹².

(8) ומשמע שבשאר לשון אין איסור לדבר, ואף שכתב הרמ"א לעיל (סי' ג ס"ב) שאסור לדבר בבית הכסא, ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' סא) לפי מה שכתב המשנ"ב שם (ס"ק ד) שלצורך גדול מותר לדבר כשאנו נפנה. ומה שכתב הספר חסידים שמידת חסידות להחמיר שלא לדבר במקומות המטונפים בלשון הקודש, כתב האפיקי מגינים (חידושים ס"ק ח) שבמקום שעיקר דיבורם הוא בלשון הקודש אין להחמיר אפילו משום מידת חסידות.

ובמקום הצורך שמותר לדבר, כתב בשו"ת תורה לשמה (סי' כד) שאין

הלכות קריאת שמע סימן פה פו פז

המשך מעמוד ק"ז

ומי"מ אם מכסה את הצינור בבד הרי זה מועיל, וכן אפילו אם רק צבעו נחשב ככיסוי.

[ביה"ל ד"ה אבל]

עין במשנה ברוך ה' לענין פלי פוז'ליין¹⁴.

(4) מה שכתב שכלי חרסינה דינם ככלי חרס, ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' ט) שהוא דוקא אם שוהה שם הצואה או המי רגלים יותר ממתע לעת.

ממתכת שמותר לברך כנגדו, לבין צינור מחרס שאסור לברך כנגדו, וכן הורה הגרי"ח קניבסקי (נקיות וכבוד בתפלה תשובה פא) שבצינור חרס צריך להיזהר מלומר דברים שבקדושה כנגדו. מאידך, בשו"ת אור לעיון (ח"ב פ"ו תשובה יז) כתב שצריך להרחיק מהצינור ארבע אמות, כי מלוכלך תמיד בדברים המטונפים, ואף כשעשוי מפלסטיק או ממתכת הוא בולע, שענינו ראות שלפנמים הוא נשבר ונראה שהוא בלוע וספוג בלכלוך, ולא כעביט ממתכת שאין מצויה בו צואה תדיר.

הלכות קריאת שמע סימן פז פח

המשך מעמוד ק"ח

שבו הנקבים, וישפוך מהצינור שיש לו פתח אחד, הורה הגרי"ח קניבסקי (שם) שמועיל. והגרי"ש אלישיב (הלכות חג בחג ימים נוראים פכ"א ה' 62) הורה שמקלחת אינה מועילה בתשעה קבין, משום שכשם שאי אפשר לטבול בתשעה קבין המחוברים לקרקע, כך אין להטהר בדרך שפיכה אלא אם כן יש מעשה שפיכה, והיינו כששופך מתוך כלים ולא על ידי מקלחת. מאידך, בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' כד) כתב שאם המים הולכים בשפע ולא בטפטוף, יש להקל בזה במקום שאי אפשר לטבול במקוה, וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כא) שמועיל, ובתנאי שיהיו המים נוזלים בלי הפסק, ומהנכון שלא יכנס אחר שכבר נשפכים המים, אלא יעמוד תחת המקלחת קודם יציאת המים, ואז יפתח את המקלחת שישפכו עליו תשעה קבין ובכך יצא ידי שפיכת תשעה קבין, ולאחר מכן יצא ויתוור ויעמוד שוב תחת המים שכבר זורמים, שבכך נחשב גם כטובל בכך שבא לתוך המים, וזה כדי לצאת ידי טבילה במים המחוברים למים שאינם שאובים.

(12) וטעם הדבר, כתב הרמ"א לעיל (סי' עו ס"ד) משום שדינה כצואה, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק טז), שיש מחלוקת כשהיא על בשרו האם יש להחמיר בזה כאשר היא מכוסה, אבל אם היא על בגדיו וגם מכוסה

פטור מקולות¹³ וכו', ורק לענין תרומה טמא משום מים חלוקים¹⁴.

(9) ולגבי נטילת ידיים, כתב לקמן (סי' קנט ס"ק טט) בשם האחרונים שלכתחילה טוב להיזהר שלא יטלו נכרי או נדה את ידיו, והורה הגרי"ח קניבסקי (טהרת התורה ח"ב תשובה סז) שלגבי שפיכת תשעה קבין אין להחמיר בכך.

(10) וכששופכים על גופו, כתב האלף המגן (על המטה אפרים סי' תרו ס"ק ג) שאין צריך להקפיד שייגיעו המים על כל המקומות שבגופו, אלא צריך שכל המים הנשפכים יעברו נגד גופו וסביב לו.

(11) ושיעור זה במידות של גופו, כתב בספר מידות ושיעורי תורה שלדעת החזו"א השיעור הוא 21.6 ליטר, וכן כתב בשו"ת הלכות (ס"ו), ולדעת הגרי"ח נאה השיעור הוא 12.44 ליטר, ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' כא) כתב שיש אומרים 32 ליטר ויש אומרים 16 ליטר, וכתב שאין להקל בפחות מכך.

ולטהר בתשעה קבין על ידי מקלחת, דעת החזו"א (תורת המועדים סי' תרו ס"ק יט) שאין זה מועיל, כיון שבמקלחת כל חור נחשב לכלי אחר ונמצא ששופך ביותר משלושה כלים, אכן אם יפרק את ראש המקלחת

מילואים

הלכות קריאת שמע סימן פז

המשך מעמוד קודם

14) וכן לענין אכילת חלת חוץ לארץ על ידי כהן שטבל לקרי, כתב לקמן (סי' תנו ס"ק כא) שטוב להיזהר לאוכלה מיד אחר הטבילה קודם שיטיל מים, שמא יטיל מים חלוקים או עכורים שיש בהם חשש קרי ויצטרך לחזור ולטבול.

[משנ"ב ס"ק ה]
נדה¹⁵.

15) ובטעמם של האוסרים כתב המור וקציעה (ד"ה ושמו), שבשעה שהדמים שותתים ממנה הרי הם טינף כמו קרי ודומים לצואה. וכן כתב התורת חיים (זונגפלד, סי' כז) שראיית דמה דומה לצואה. והתורת חיים (סופר, ס"ק ד) כתב שכך נראה מדברי הבשמים ראש, אולם לדעתו דינה כמי שיוור לו דם מהטחורים, שכתב בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' שטו) שכשאינו בא מהמעי, הרי הוא כדם היוצא ממכה, שאם אין לו ריח רע מותר להתפלל לידו.

לכל הדעות מותר. אמנם הביא (שם) שבספר חסידים (סי' תקט) מוכח שאפילו על בגדיו ומכסה יש לרוחצו או לפשוטו, שלא יהיה רבוק בו הטומאה, ומכל שכן כשנכשל ח"ו על ידי קרי שלא יהיה לו למזכרת איסור.

13) אמנם לגבי טבילת ערב יום כיפור, כתב לקמן (סי' תרו ס"ק בא) בשם המג"א, שאף למי שסובר שטעם הטבילה בערב ראש השנה ויום כיפור הוא משום קרי, וכבר טבל בערב ראש השנה ולא ראה עוד קרי, בכל זאת צריך לטבול פעם נוספת בערב יום כיפור, והמג"א כתב שהטעם הוא שמא ראה מים חלוקים או עכורים, והמחצה"ש (שם) כתב בשם הא"ר, שהטעם מצד שטבילת ערב יום כיפור חמורה יותר. והטובלים לטומאת קרי כתקנת עזרא, ובפרט מי שהוא חולה או זקן, כתב בביה"ל שם (סי' ד"ה משום) שצריכים להיזהר להטיל מימיהם קודם הטבילה, כדי שלא יטמאו אחריה בהטלת המים.

הלכות תפילה סימן צ

המשך מעמוד קב

לצורך בריאותו, אך אם הוא לצורך פרנסתו, כתב שם שאף שאינו עושה איסור בזה, אך לצורך כזה אין להכניס את עצמו לכך.

29) וכן עובדים שהמעביד שלהם מקפיד שלא יצאו באמצע העבודה לתפילה בציבור, כתב לקמן (סי' קי ס"ק יב) שיכולים להתפלל ביחודות.

וכשדר במקום שאין בו מנין לתפילה, כתב הגרש"ז אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ח הע' ה) שמשמע בשו"ע לעיל (סי' נה סכ"ב) שרק לימים נוראים צריך להוציא הוצאות כדי לשכור אנשים להשלים מנין, אבל בשאר ימות השנה אינו צריך, ואף שבכל מצוות דרבנן צריך להוציא מומן כפי הנצרך לקיימן, לתפילה בציבור לא צריך, וכמו שמצינו שגם בנוגע לטורח הגוף הגבילו חכמים כמה צריך ללכת בשביל תפילה בציבור, וכמבאר בשו"ע להלן (ס"ז).

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ו) שעדיף שיצא לתפילה בציבור ולא לקריאת התורה, אך אם בציבור קשה לו לכוון יותר מנביתו, עדיף שיתפלל בביתו ויצא לקריאת התורה.

27) ומי שבאפשרותו להתפלל בציבור רק תפילת שחרית או רק תפילת מוסף, כתב הגר"ח קניבסקי (שאלת רב עמ' קפת) שעדיף להתפלל עמם שחרית שהיא בקשת רחמים, מה שאין כן תפילת מוסף שהיא רק בגדר יונשלמה פרים שפתינו.

[משנ"ב ס"ק נט]

שמש כח' אף שאינו חולק²⁸ וכו', יכול להתפלל בביתו בנחיר²⁹.

28) וכשלצורך בריאותו או פרנסתו צריך להיות במקום שידוע שלא יהיה לו שם מנין, כתב הגרש"ז אויערבך (תפילה כהלכתה פ"ח ס"ט) שמוותר לשוהות שם, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' כא) לענין השוהה שם

הלכות תפילה סימן צ

המשך מעמוד קב

62) ובית מדרש שמיועד רק לומר בו שיעור שעה או שעתיים ביום, כתב התורת חיים (סופר, ס"ק כג) שאין לו חשיבות יותר מבית הכנסת, וכמו שמשמע ברבינו יונה בברכות (ד, א בדפי הרי"ף) שכתב שאם אומרים בו דרשות לפי שעה אין לו מעלת בית המדרש, שכן מעלת בית המדרש היא בכך ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום, מה שאין כן בית מדרש ובית כנסת שאומרים בהם דרשות לפי שעה.

63) וכשהוא עצמו לומד באותו בית מדרש, כתב המעדני יום טוב (ברכות פ"א סי' ז אות ע) שיש מעלה להתפלל במקום שיושב בשעת הלימוד.

64) אמנם, בישובים קטנים שיש חשש שיתבטל המנין בבית הכנסת, כתב לעיל (סי' נה ס"ק עג) שילכו להתפלל בבית הכנסת. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק נו]

מפני שמבטל מלמודו בשעת הליכתו⁶⁵.

65) ואף שבזמנינו אין תלמיד חכם בדרגה של 'תורתו אומנותו' כרשב"י וחרב"ו שיהיה פטור מתפילה (בדלקמן בשו"ע לקמן סי' קו סיב ובמשנ"ב שם ס"ק ו), כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"א סי' לא)

הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"ח הע' ע) שברוכב על גבי בהמה שיש טירחא וקושי בדבר דינו של רוכב כמהלך, מה שאין כן בנוסע במכונית שאין טירחא, משערים לפי משך זמן הילוך מיל. וכן הורה הגר"ש אלישיב (פניני תפלה עמ' קב) שעבור תפילה בציבור צריך לנסוע 18 דקות.

[משנ"ב ס"ק נג]

מ"ר ביה"ל לך רב רשות⁶⁶.

60) וכתב הא"ר (ס"ק כ) שמדובר כגון שנוסע לטויל, אך לצורך פרנסתו, כתב הערוך השלחן (ס"ב) שנחשב כחולץ לבר מצוה, שהרי מצוה לפרנס את אשתו וחרו.

[משנ"ב ס"ק נה]

וכדי שלא יבטל מלמודו לילך לבית הקנסת⁶¹ וכו', שנקבע לרבים ללמוד התורה⁶², בנדאי קנשתו חמורה יותר מבית הקנסת⁶³ וכו', יותר מבית הקנסת⁶⁴.

61) ואף כשיש באפשרותו ללכת להתפלל בבית מדרש הקבוע לרבים, משמע בחיי אדם (כלל יז ס"א) שיש מעלה בבית המדרש שהוא עצמו לומד בו.